

IKER
GAZTE
NAZIOARTEKO
IKERKETA EUSKARAZ

I. IKERGAZTE

NAZIOARTEKO IKERKETA EUSKARAZ

2015eko maiatzaren 13, 14 eta 15
Durango, Euskal Herria

ANTOLATZAILEA:
Udako Euskal Unibertsitatea (UEU)

GIZARTE ZIENTZIAK

**Ebolaren gizarte irudikapena
Euskal Herrian: nola ulertu,
hauteman eta sentitu dugu?**

*N. Idoiaga, L. Gil de Montes
eta J. Valencia*

237-242 or.
<https://dx.doi.org/10.26876/ikergazte.i.31>

ANTOLATZAILEA:

BABESLEAK:

LAGUNTZAILEAK:

Ebolaren gizarte irudikapena Euskal Herrian: nola ulertu, hauteman eta sentitu dugu?

Idoiaga, N., Gil de Montes, L. eta Valencia J.

Psikologia eta Portaera Zientzien Metodologia Saila, Psikologia Fakultatea (EHU)
nahia.idoiaga@ehu.es

Laburpena

Gizartea mehatxatzen duten fenomeno berriak ulertzeko, adibidez egungo ebola izurritea, beraiei buruzko esanahi partekatuak eraikitzen ditugu, hots, gizarte irudikapenak. Gizarte irudikapenen bidez, ebolari esanahia emateaz gain, arriskuaren hautemate maila eta emozioak ere bideratzen dira. Lan honek 294 pertsonak ebola nola ulertu, hauteman eta sentitu duten neurtu du. Emaitzek adierazi dute, ebola Afrikarekin lotutako gaixotasun arriskutsu gisa irudikatu dela. Halere, izurritearekiko norberaren arrisku hautemate eta beldur mailak ez dira oso altuak izan. Honen arrazoia, izurriteak behin eta berriz agertzeak, sortutako nekeak edota izurriteekiko bete ez diren aurreikuspen izugarriak izan daitezke. Honenbestez, egungo ebola izurritea ulertzeak etorkizuneko osasun krisiei aurre egiteko lanabesak eskainiko dizkigu.

Hitz gakoak: Arrisku hautematea, Ebola, Emozioak, Gizarte Irudikapenak, Osasun izurriteak.

Abstract

To understand the new phenomena that threaten our society, such as the current ebola outbreak, we build shared meanings, that is, social representations. Social representations make the ebola be understandable and also channeled the risk perception and emotions. This work analyzed how 294 people understood, perceived and felt for ebola. The results showed that the ebola is represented as a dangerous disease linked to Africa, but in the Basque Country creates mild risk perception and fear. This could be explained by the fatigue created by the incessant reappearance of epidemics or because the tragic predictions of epidemics almost never become real. What is clear is that these factors directly influence the way to face emerging infectious diseases.

Keywords: Ebola, Emerging infectious diseases, Emotions, Epidemic, Risk perception, Social representations.

1. Sarrera eta motibazioa

Mundu mailako osasun izurriteak azken hamarkadetan behin eta berriz pil-pilean izan ditugu. Berauen zabalkunde azkarrak eta sortutako mehatxu fisikoak zein sinbolikoak gizartea bereziki izutu du. 2014. urteko udaberritik hona, inoiz jasaniko ebola izurrite handiena ari da gertatzen Afrika mendebaldean eta bere oihartzuna ikaragarria izan da mundu osoan zehar. Ebolaren kutsakortasun eta hilkortasun mailek alerta egoeran jarri dituzte mundu osoko herrialdeak. Baina, nola ulertu edota irudikatu dugu izurrite hau Euskal Herrian? Nolako arrisku hautematea sortu du ebolak? Edota zein sentimendu edo emozio sortu ditu biztanlegoan? Eskuartean dugun lan honek ikerketa galdera hauei erantzungo die Gizarte Irudikapen Teoria oinarritzat hartuaz.

2. Arloko egoera eta ikerketaren helburuak

2.1 Nola ulertu edo irudikatu dugu ebola?

Gizarte Irudikapen Teoriak (GIT) jendeak beraien eguneroko bizitzan fenomeno berriak nola ulertzen dituen deskribatzen du (Moscovici, 1984). Hau da, gizarte irudikapenak, pertsonen ezagutzen duten mundua antolatzeke eta ulertzeko erabiltzen dituzten uste, esanahi, jarrera eta irudi sistemak dira. Laurogeita hamargarren hamarkada erdialdetik hona, behin eta berriz azaldu izan diren osasun izurriteek orain arte pentsaezina zen zabalkunde gaitasuna izan dute. Horren ondorioz, beraietaz dagoen jakintza zientifiko zehatzetik haratago mundu osoko biztanleek beraiei buruzko ideia edo irudikapen partekatuak eraiki dituzte.

Aipaturiko oinarri teorikoa sustatuz, Joffek (2002) Britainia Handiko prentsak eta biztanleriak 1995eko Zaireko (orain Kongoko Errepublikak Demokratikoa) ebola izurritea nola ulertu zuten aztertu zuen. Ikerlari honen ondorio nagusia, bai prentsan eta baita biztanleengan ere, ebolaren irudi komun bat zegoela izan zen, non berau afrikar bezala, Afrikako ohiturekin lotua eta britainiarrekin zerikusi gutxi zuen gaixotasun gisa irudikatzen zen. Gainera, mendebaldeko gizartea, bere osasun sistema medio, ebolarekiko irazgaitz zela uste izan zuten. Halere, aipatu beharra dago ikerketa hau ez zela “krisi momentuan” zuzen-zuzenean burutu, zenbait urte beranduago baizik. Hori dela eta, erantzunek euste maila izan zezaketen (Joffe, 2011). Gaixotasun kutsakorren zabalkundearen errua kanpoko “beste”-en talde bati leporatzea, ebola eta Afrikarekin gertatu zen bezala, mundu osoan zehar burututako ikerketetan errepikatu den joera izan da (Joffe & Staerklé, 2007, Joffe, 1999, Joffe & Bettiga, 2003, Washer, 2004, Joffe & Lee, 2004).

Arazo nagusia, gaixotasuna “gu” bezalako pertsonoi ere eragiten hasten denean gertatzen da, gaixotasuna “besteekin” bakarrik lotzea zaila baita. Kasu horietan, gobernu, zein agintari edo sektore industrial ezberdinetako buruzagiak errudunduntzat jo izan dira gaixotasunaren sorrera aurrean egoera ondo ez kudeatzeagatik, ustelkeriagatik eta arazoa ezkutatu nahian baldintzak okertzeagatik zabalkundea bultzatuaz (Washer, 2010). Gainera, izurriteetako eragile kolektiboak ere identifikatu dira ikerketetan (Wagner-Egge et al, 2011). Era horretan, osasun krisietako heroiak ikerlariak (zientzialari, mediku, etab.) izan ohi dira. Bilauak ordea, alde batetik komunikabideak, beldurraren erabilpen interesatua egiteagatik eta goi mailako botereen txotxongilo hutsak izatea leporatuta, eta bestalde, industria farmazeutikoarekin lotutako enpresa pribatuak. Azkenik, biktima gisa herrialde pobre eta azpigaratuak hauteman dira batik bat.

2.2 Nolako arrisku hautematea sortu du ebolak?

Osasun izurrite berriak, eta batzuetan berauen mehatxu soilak, “Arrisku Gizarte”-aren (Beck, 1992) adibide argiak izan dira arreta publikoa bereganatu baitute eta baita mundu mailan arrisku diskurtsoak indartu ere (Washer, 2010). Honenbestez, arrisku hautematea norbanako ebaluazio subjektibo gisa ulertzetik haratago, prozesu kolektibo bezala ere ulertu beharra dago. GIT-aren arabera, pertsonen partekatzen dituzten ideia komunetan oinarriturik aztertu beharko litzateke arriskua, horrela berari ematen zaion esanahia ulertzeko.

2.3 Zein sentimendu edo emozio sortzen ditu ebolak biztanlerian?

GIT-aren ustetan, emozioek ez dute kognizioa desitxuratzen, biak baitira arrisku erantzunaren alde anizkoitzak (Höijer, 2011). Horregatik, emozioak eta hautematea lotzen dituen kateak gizakion osasunerako berebiziko garrantzia du (DeSteno, Petty; Johnson & Tversky, 1983; Waters, 2008; O’Neil & Humle 2009). Hau da, arrisku hautematea altua denean, pertsonen erantzun emozionala eta haien sumindura ere altuak dira (Millstein, 2003).

Gizarte irudikapenen arloko ikerketek (Smith & Joffe, 2012) emozioek pentsamendu sinbolikoan duten garrantzia nabarmentzen dute, edozein gai ezagun eta ulerkor bihurtzeko lanabesatzat joaz. Bestalde, osasun izurrite baten aurrean badaude alerta edo zelata funtzioak bete ditzaketen emozioak, beldur edo haserreak sorturikoak; baina baita konponbide bila edo ekintzara bultzatuko gaituzten emozioak ere (Higgins, 1998).

2.4 Helburu eta hipotesiak

Lan honen helburu nagusia, 2014ko udaberritik Afrika mendebaldean piztuta dagoen ebola izurriteak Euskal Herriko biztanleen gizarte irudikapenetan izan duen eragina aztertzea da. Baita, ebolak pertsona hauen arrisku hautematean eta emozioetan izandako eragina ikertzea ere.

Lehenik, kolektiboki ebola afrikar bezala, afrikar ohiturei lotua eta afrikar biktimak eragiten dituen izurrite gisa irudikatzea espero dugu. Baina, egungo izurritearen tamaina eta arrisku gizartearen hautematea direla medio, pertsonen irudikapen partekatuek mundu mailako zabalkundeari eta kutsatzeari beldurra izatea ere espero da. Bestalde, izurrite honetako bilauak alde batetik industria farmazeutikoa eta komunikabideak izango direlakoan gaude, baina,

mendebaldean gaixotasun honen kutsatzeak gertatu ahala, gobernuak ere bilau gisa identifikatuko direla uste dugu.

Bigarrenik, ebolak sortutako arrisku hautemateari dagokionez, arrisku gizartearen barnean, mundu mailako mehatxu gisa adieraziko dela pentsatzen dugu. Halere, norberarentzako arrisku hautematea arrisku hautemate orokorra baino txikiagoa izatea espero da. Gainera, ebolarekiko arrisku hautematea berarekiko pertsonen duten erantzun emozionalarekin lotuta egongo dela ere uste dugu. Espresuki, ebolak beldur emozioak sortzea espero da baina baita haratago joan eta beste emozio esparru batzuetan eragitea ere.

3. Ikerketaren muina

3.1 Metodoa: Ikerketan Euskal Herriko 294 pertsonak hartu zuten parte (%76.2 emakumea, $M_{adina} = 32.38$ urte, $DT=15.75$). Ad-hoc eginiko galdesortak 3 ariketa izan zituen. Lehenengoa asoziazio aske ariketa bat “Zer datorkizu burura ebola hitza entzutean?” galdetu zelarik. Ariketan lortutako erantzunak aztertzekeo analisi lexikalerako Alceste softwarea erabili zen (Reinert, 1990, 1996).

Bigarrenik, ebolak sortutako arrisku hautematea neurtzeko ondorengo 1-5 arteko likert eskaladun galderak aurkeztu genizkien parte-hartzaileei: “Zein mailatan uste duzu ebola arriskutsua dela orokorrean?” eta “Zein mailatan uste duzu ebola arriskutsua dela zuretzako?”.

Hirugarrenik, ebolak sortutako erantzun emozionala aztertzekeo ondorengo galdera burutu zen: “Baloratu, zein mailatan sentitu dituzun ondorengo emozioak egungo ebola izurritearen ondorioz momentu honetan edo azken astean”. Emaitzak 5 puntuko eskala batean neurtu ziren. Gero aztertutako emozioak ondorengo eran taldekatu ziren: “Interesa”: arreta eta interesa ($\alpha_{cronbach} = 0.80$); “Beldurra”: tentsioa, disgustua, izualdia, urduritasuna, larritasuna eta beldurra ($\alpha_{cronbach} = 0.93$); “Haserrea”: haserrea, sumindura, erruduntasuna, lotsa ($\alpha_{cronbach} = 0.81$) eta “Ekintza”: energia, ekintzarako gogoia, erabakitasuna eta aktibotasuna ($\alpha_{cronbach} = 0.86$).

3.2 Emaitzak

Nola ulertu edo irudikatu dugu ebola?

Asoziazio askean lortutako emaitzak Alceste softwarearen bidez aztertu ziren. Corpus osoan 17.572 hitz zeuden eta 6 klase edo ideia nagusi eratorri ziren. Lehenengo klaseak “Ebolaren zabalkundeari beldurra” %28.25eko pisua izan zuen, bigarrenak “Farmazeutikaren interesak eta beldurraren zabalkundearekin erlazioa” %18.18-a, hirugarren klaseak “Ebolaren kutsatzea eta arriskua” %14.61-a, laugarren klaseak “Ebola Afrikan” %16.23-a, bosgarren klaseak “Teresa Romeroren kasua eta gobernuaren eta komunikabideen kudeaketa txarra” %11.69-a eta seigarren klaseak “Ebolaren etiologia” %11.04-a.

Nolako arrisku hautematea sortu du ebolak?

Parte-hartzaileek ebola arrisku garrantzitsu bezala hauteman zuten, izan ere 1etik 5erako eskala batean 4.22an ($DT=0.93$) kokatu zuten bere arrisku maila orokorra. Halere, norbere edo *self*-aren arrisku maila esanguratsuki baxuagoa $t(292) = 29.88$, $p < .001$ izan zen 2.02-ko ($DT=1.20$) batatz bestekoa izan zuelarik. Gainera, korrelazio esanguratsua aurkitu zen bi aldagaien artean, geroz eta altuagoa izan arrisku hautemate orokorra orduan eta altuagoa izan zen norberarentzako arrisku hautematea ere $r=.31$, $p < .01$.

Zein sentimendu edo emozio sortu ditu ebolak biztanlerian?

Emozio talde ezberdinak aztertuaz ondorioztatu zen ebolak batez ere interesa sortu zuela ($M=3.18$; $DT=1.03$), beldurraz jarraiki ($M=2.70$; $DT=1.07$), gero haserreaz ($M=2.47$; $DT=1.17$) eta azkenik ekintza emozioez ($M=1.71$; $DT=0.83$). Hainbat korrelazio analisi burutu ziren arrisku hautematea eta emozio talde ezberdinen artean eta lehenik eta behin, behatu zen arrisku hautemate orokorra geroz eta handiagoa zen heinean, orduan eta altuagoa zela beldurra $r=.32$, $p < .001$. Bigarrenik, emaitzek adierazi zuten norberarekiko arrisku hautematea geroz eta handiagoa zenean, orduan eta altuagoak zirela ebolak sortutako beldurra $r=.41$, $p < .001$ eta ekintza emozioak $r=.15$, $p < .01$ $r=-.15$, $p < .001$ baina baxuagoa haserre emozioak $r=-.15$, $p < .001$. Interes emozioek ez zuten korrelaziorik izan arrisku hautematearekin.

4. Ondorioak

Lan honetatik eratorritako emaitzek osasun izurriteak, eta bereziki ebola ulertzeko, hautemateko eta sentitzeko dugun eran gako garrantzitsuak plazaratu dituzte, guk planteatzen genituen hipotesi nagusiak bete direlarik.

Lehenik eta behin, ebolaren irudikapen partekatuei dagokionez, nahiz eta aurreko ikerketetan bezala (Joffe, 2002) oraindik orokorki ebola Afrikan kokatzen den (4. klasea), bere zabalkunde (1. klasea) edo kutsatze arriskuaren aurrean (3. klasea) beldurak berebiziko indarra hartzen du, klaseen pisuaren ia erdia (%42,35) dutelarik aipaturiko azken bi hauek. Hau da, arrisku gizartearen (Beck 1992) teoriak auresan bezala, mundu mailako mugen iragazkortasuna geroz eta handiagoa dela hautematen du jendeak eta horregatik, osasun izurriteak arrisku berri gisa mundu mailako arazotzat jotzen dira. Bestalde, parte-hartzaileek izurritea kokatzeko unean, Teresa Romeroren kasuak zabalkunde posibilitate horren adierazgarri izanik, garrantzia berezia hartzen du. Halaber, kutsatzea norbere herrialdera hurbiltzearekin bat gobernuei leporatutako erruduntasun maila eta haiekiko haserrea ere nabarmenki igo ziren. Jarrera hau, gizarte irudikapenen teoriarik, gaixotasuna besteen taldearekin, hau da Afrikarekin bakarrik lotu ezin denean eta norbera bezalako jendearek ere eragiten hasten denean ematen den ohiko erruduntze prozesu bezala deskribatzen da (Washer, 2006). Azkenik, izurrite honetako bilau nagusiak, farmazeutikak (2.klasea), komunikabideak eta gobernua (5.klasea) izan direla ikus dezakegu, farmazeutikei kosta ahala kosta aberastea, komunikabideei informazioaren kudeaketa txarra eta gobernuari krisiaren aurrean kudeaketarako gaitasun eza leporatuaz. Honenbestez, ikerlan honetan ebola ulertzeko erari eta gai honi buruz dauden gizarte irudikapenei buruz planteatzen genituen hipotesiak bete izan dira.

Bigarrenik, ebolak sortutako arrisku hautemateari dagokionez, pertsonen arrisku hautemate orokorra oso altua izan da, baina aldiz, norberarentzako hautemandako arriskua askoz txikiagoa. Horrela, gaixotasuna “besteekin” lotzearen beste adibide garbi bat agertzen zaigu. Hots, arrisku gizartearen bizi gara eta arriskuak geroz eta zabalkunde azkarragoa du baina oraindik ebola bezalako osasun izurriteen aurrean, self-a babestuta ikusten dugu, arazoa “besteei” lotuaz batik bat.

Azkenik, ebola sentitzeko erari dagokionez, batez ere interesa sortzea deigarria da, beldurak eta haserreak erdi mailako balioak izan dituztelarik. Osasun izurriteek sortutako norberetikiko arrisku maila eta beldurra berebizikoa ez izatea ikuspuntu ezberdinetatik azaldua izan da. Hasteko, baliteke osasun izurrite mota hauek gizartearen behin eta berriro agertzeak sortutako nekearekin lotuta egotea (Joffe, 2011). Hau da, sarritan ezerezean geratu den alarma iraunkor horrek mendebaldeko gizartearen osasun izurriteekiko hausnarketan abaildura sortu izana eta ondorioz izurriteekiko herostura, ardura eta beldurra baxuak izatea. Halere, beste korrante batzuen ustetan (Sherlaw & Raude, 2013) izurriteekiko lasaitasun hau, izurriteen aurreikuspen eta ondorio errealean artean dagoen langa handiak sortu du. Aurreikuspen horietan sarritan egon ohi den diskurtso alarmista eta izu metaforadunak ezerezean geratzeak gure gizarte igurikapenetan ainguraturik geratu dira eta egun bizi ditugun osasun krisietan ere eragina dute.

Horrez gain, arrisku hautemate eta emozioen arteko lotura deigarria da. Argi geratu da arrisku hautematea geroz eta handiagoa izan altuagoa dela pertsonen sentitu duten beldurra. Hau bereziki nabarmena da arrisku hautemate hori norberarekiko denean. Honenbestez fenomeno honek nolabait ekintzara bultzatzen gaitzake, izurritea ekiditeko edo bere kontra borrokatzeko aholkuak jarraituaz. Baina era berean alarmismora ere bultzatzen gaitzake, justu kontrako efektua sustatuaz (Rubin, 2010). Halaber, haserreak ere, adibidez osasun izurriteetako bilauekiko sentitutakoak, arrisku hautematea gutxitu lezake eta arazo bihurtzen bada, azken honek arriskuaren hautematean soslaia sortu ahal izango baitu.

Beraz, laburbilduz, Euskal Herrian ebola oraindik Afrikarekin lotzen dugu, nahiz eta arrisku gizartearen barnean bere kutsatze edota zabalkunde arriskuak bereziki arduratzen gaituen. Halere, arrisku maila horretan gure burua esanguratsuki babestuta ikusten dugu “besteekin” erkatuaz. Gainera, ebolarekiko sentitzen dugun beldur pertsonal maila ere ez da berebizikoa.

Fenomeno hau, ebola Afrikarrekin lotzetik haratago, izurriteekiko gizartean sortutako nekeak edo beraiekiko egon ohi diren gehiegizko aurreikuspen larriak bete ez izanak azal lezake. Guzti honek, hein batean, gizartean pandemiekiko eta bereziki bertako bilau kontsideratzen diren farmazeutika, komunikabide eta gobernuekiko haserrea sortzea dakar, etorkizunean haserre honek ondorio larriak izan ditzakeelarik izurriteak hautemateko eran. Hau da, epidemiei aurre egiteko dugun era nolabait aurrekoetan bizitako esperientziak bideratzen badu, (Sherlaw & Raude, 2013) premiazkoa da egungo ebola izurritea nola ulertu, hauteman eta sentitu den sakonki jakitea.

5. Etorkizunerako planteatzen den norabidea

Etorkizunera begira, eta lan hau osatzeko, ezinbesteko ikusten dugu ebolari buruzko gizarte irudikapenen, arrisku hautemateen eta emozio sortzaileen iturriak identifikatzea. Hau da, ebolak gizartean duen inpaktua izurrite honetatik haratago doa eta hori dela eta etorkizuneko osasun krisiei aurre egiteko funts bilakatu daiteke. Baina, zerk baldintzatzen du ebolaren gizarte irudikapenen eraikuntza prozesua?

GIT-ak historikoki defendatu izan du fenomeno edo krisi berriei buruzko esanahi partekatua komunikabideen diskurtsoak eta albisteak plazaratzeko erak nabarmenki bideratzen dituztela. Izan ere, komunikabideek osasun izurriteak testuinguru globalean kokatzen dituzte, material mediatikotik haratago engaiamendu publikoa ere sorraziaz (Joffe, 2011). Gaur egun, oraindik haratago joango ginateke eta komunikabide tradizionalaz gain, sare sozial berriak ere gizartean osasun krisiak ulertzeko gako bihurtu direla azpimarratuko genuke. Beraz, etorkizuneko erronka gisa ezinbestekoa deritzogu ebola izurritea sozialki irudikatzeko eran bi komunikabide mota hauen indarrak biztanlerian izandako eragina aztertzea, etorkizuneko pandemiei aurre egiteko era eraginkor batean gako izan baitaitezke.

6. Erreferentziak

- Beck, U. (1992). *The risk society: towards a new modernity*. London: Sage
- DeSteno, D., Petty, R.E., Wegener, D.T., & Rucker, D.D. (2000). Beyond valence in the perception of likelihood: The role of emotion specificity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 397-416. DOI:10.1037/0022-3514.78.3.397
- Higgins, E.T. (1998). Promotion and prevention: Regulatory focus as a motivational principle. En M. Zanna (Eds.), *Advances in Experimental Social Psychology* (pp. 1-46). New York: Academic Press.
- Höijer, B. (2011). Social Representations Theory: A new theory for media research. *Nordicom Review* 32(2), 3-16
- Joffe, H. (1999). *Risk and the other*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Joffe, H. (2011). Public apprehension of emerging infectious diseases: are changes afoot?. *Public Understanding of Science* 20(4), 446-460. DOI: 10.1177/0963662510391604
- Joffe H., & Bettega, N. (2003). Social representation of AIDS among Zambian adolescents. *Journal of Health Psychology*, 8, 616-31. DOI:10.1177/13591053030085011
- Joffe, H., & Haerhoff, G. (2002). Representations of far-flung illnesses: The case of Ebola in Britain. *Social Science and Medicine*, 54, 955-969. DOI:10.1016/S0277-9536%2801%2900068-5
- Joffe, H., & Lee, N. Y. L. (2004). Social representation of a food risk: The Hong Kong avian bird flu epidemic. *Journal of Health Psychology*, 9, 517-533. DOI:10.1177/1359105304044036
- Joffe, H., & Staerke, C. (2007). The centrality of the self-control ethos in Western aspersions regarding outgroups: A social representational analysis of common stereotype content. *Culture and Psychology*, 13, 395-418. DOI:10.1177/1354067X07082750
- Johnson, E.J. & Tversky, A. (1983). Affect, generalization, and the perception of risk. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45, 20-31.
- Millstein, S.G. (2003). Risk perception: Construct development, links to theory, correlates, and manifestations. En D. Romer (Eds.), *Adolescents as decision makers: Affect, risk perception, and behavior* (pp. 35-43). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- Moscovici, S. (1984). The phenomenon of social representations. In R.M. Farr & S. Moscovici (Eds.), *Social representations* (pp. 3–71). Cambridge: Cambridge University Press.
- O'Neill, S., & Hulme, M. (2009). An iconic approach for representing climate change. *Global Environmental Change*, 19, 402–410.
- Reinert, M. (1990). Alceste, une méthode d'analyse des données textuelles. Application au texte «Aurélia de Gérard de Nerval». *Bulletin de Méthodologie Sociologique*, 26(1), 25–54. DOI:10.1177/075910639002600103
- Reinert, M. (1996). *Alceste* (Version 3.0). Toulouse: Images.
- Rubin, G., Potts, H. & Michie, S. (2010). The impact of communications about swine flu (influenza A H1N1v) on public responses to the outbreak: results from 36 national telephone surveys in the UK. *Health Technology Assessment*, 14, 183–266.
- Sherlaw, W. & Raude, J.(2013) Why the French did not choose to panic: a dynamic analysis of the public response to the influenza pandemic. *Sociology of Health & Illness* 35 (2), 332–344. doi: 10.1111/j.1467-9566.2012.01525.x
- Smith, N. & Joffe, H. (2012). How the public engages with global warming: A social representations approach. *Public Understanding of Science*, 0(0), 1–17. DOI:10.1177/0963662512440913
- Wagner-Egger, P., Bangerter, A., Gilles, I., Green, E. G. T., Rigaud, D., Krings, F. Starkle, C. & Clémence, A. (2011). Lay perceptions of collectives at the outbreak of the H1N1 epidemic: Heroes, villains and victims. *Public Understanding of Science*, 20, 461–476. DOI:10.1177/0963662510393605
- Washer, P. (2004). Representations of SARS in the British newspapers. *Social Science and Medicine*, 59, 2561–2571. DOI:10.1016/j.socscimed.2004.03.038
- Washer, P. (2010) *Emerging Infectious Diseases and Society*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Waters, E.A. (2008). Feeling good, feeling bad, and feeling at-risk: A review of incidental affect's influence on likelihood estimates of health hazards and life events. *Journal of Risk Research*, 11(5), 569–595.

7. Eskerrak eta oharrak

Lan hau Eusko Jaurlaritzak emandako PREDOC beka bati esker burutua izan da.